

Пермяков О. А.

кандидат пед. наук, доцент,

Зеленкова Н. І.

кандидат пед. наук, доцент,

Криворізький державний педагогічний університет

ІНДИВІДУАЛЬНИЙ ПІДХІД ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ КУЛЬТУРИ УЧНІВ

У статті з'ясовано основні поняття досліджуваної теми, проаналізовано зміст інтелектуальної культури учнів, показано основні шляхи її формування.

Ключові слова: учні, індивідуальний підхід, культура, інтелектуальна культура.

В статье рассмотрены трактовки основных понятий исследуемой темы, проанализированы содержание интеллектуальной культуры учащихся, показаны основные пути ее формирования.

Ключевые слова: учащиеся, индивидуальный подход, культура, интеллектуальная культура.

In the article the interpretation of the basic concepts of the subject, analyzed the students' intellectual culture of, illustrates the key ways of its formation.

Keywords: students, individual approach, culture, intellectual culture.

Постановка проблеми. У державній національній програмі «Освіта. Україна ХХІ століття» пріоритетним напрямком реформування освіти визначено забезпечення моральної, інтелектуальної та психологічної готов-

ності громадян до здобуття освіти. Соціальне замовлення – стати у третьому тисячолітті державою інтелектуальних ідей і технологій – вимагає нової теорії освіти інноваційного характеру, компонентами якої є сучасні філософські, аксіологічні, семантичні, фізіологічні, психолого-педагогічні погляди на людину. Саме тому на сучасному етапі розвитку педагогічної науки і практики особливого значення набуває проблема виховної духовної культури особистості та її важливої частини – інтелектуальної культури.

Проблему індивідуального підходу в навчанні висвітлено в працях О. Асмолова, Н. Верницької, О. Ветохова, В. Володько, О. Кірсанова, М. Кучми, І. Павленко, Е. Рабунського, С. Руденко, Б. Чередова та ін.

Так, В. Володько розглядає понятійний апарат індивідуального підходу, його структуру, зміст, а також використання окремого підходу в навчальній процесі.

С. Гончаренко пов'язує індивідуальний підхід із педагогічним процесом і вважає, що індивідуалізація – це організація навчально-виховного процесу, під час якого добір способів, прийомів, тем навчання враховують індивідуальну позицію учнів, рівень розвитку їхніх здібностей у навчанні.

Н. Мойсеюк під індивідуальним підходом розуміє систему засобів, що сприяють: розумінню учнями своїх сильних і слабких можливостей під час навчання; підтримці й розвитку самобутності задля самостійного вибору власного змісту навчання. Вона обов'язково передбачає: індивідуально орієнтовану допомогу учням у розумінні власних потреб, інтересів, мети навчання; створення умов для вільної реалізації заданих природою здібностей і можливостей; підтримку школяра у творчому становленні; у рефлексії.

Л. Кондрашова вважає, що індивідуальний підхід – це одна з тенденцій сучасного шкільного процесу, яка полягає в системі педагогічних дій кожного учня, спрямована на максимально доцільне врахування інтересів, можливостей, здібностей, ціннісних орієнтацій і інтелектуального зросту та творчого розвитку. Індивідуалізація навчання як тенденція педагогічного процесу передбачає реалізацію в шкільній практиці індивідуального підходу для розв'язання навчально-виховних завдань.

Проблему формування інтелектуальної культури розглядають Б. Ананьєв, Л. Виготський, В. М'ясищев, К. Платонов, С. Рубінштейн, Б. Теплов, Е. Голубева, Н. Лейтес, В. Шадріков і ін.

Б. Ананьєв, Л. Виготський, В. М'ясищев, К. Платонов, С. Рубінштейн, Б. Теплов і ін. досліджують підхід у навчанні. Е. Голубева, Н. Лейтес, В. Шадріков і ін. досліджують функціональний підхід.

Водночас проблема формування інтелектуальної культури школярів засобами індивідуального підходу розглянута недостатньо.

Мета дослідження. Розглянути тлумачення основних понять досліджуваної теми, проаналізувати зміст інтелектуальної культури учнів, показати основні шляхи її формування.

Вклад основного матеріалу. Аналіз психолого-педагогічної літератури показав, що у вчених немає єдиної думки щодо з'ясування понять «індивідуальний підхід», «інтелектуальна культура». Розглянемо різні значення окремих термінів.

Поняття «індивідуальний підхід» розглядають по-різному. Одні наукові джерела (в основному психологічної спрямованості) визначають індивідуальний підхід як важливий психолого-педагогічний принцип, відповідно до якого в навчально-виховній роботі з учнями враховуються їхні індивідуальні особливості. Так, К. Платонов пише, що індивідуальний підхід – це тільки педагогічний принцип, «підхід до людини з урахуванням її конкретних індивідуальних особливостей і індивідуальності загалом» [2, с. 46].

У педагогічній літературі індивідуальний підхід тлумачать як педагогічний принцип. Так, С. Гончаренко вважає, що індивідуальний підхід – це «принцип педагогіки, відповідно до якого в навчально-виховній роботі з колективом дітей досягається педагогічний вплив на кожну дитину і який ґрунтується на знаннях їхніх особистісних рис і умов життя» [1, с. 143].

Є. Рабунський, вважає, що індивідуальний підхід – це найважливіший принцип виховання й навчання. «Індивідуальний підхід у навчальному процесі означає дієву увагу до кожного учня, його творчої індивідуальності в умовах класно-урочної системи навчання за загальноосвітніми навчальними програмами і факультативами, припускає розумне сполучення фронтальних, групових і індивідуальних занять для підвищення якості навчання й розвитку кожного школяра» [3, с. 75].

Процес входження молодшої людини в життя складний і багатограний. Основним завданням школи є забезпечення умов для безболісного переходу в доросле життя. Здатність жити в суспільстві, приймати його правила, реалізовувати себе в суспільстві багато в чому пов'язана з рівнем сформованості культури особистості.

Усвідомлення культури як процесу творчої діяльності і визнання її як специфічного способу людської діяльності дозволяє говорити про те, що *культура* – це творча діяльність людини, що історично склалася і активно виявляється, і її розвиток в результаті цієї діяльності. За такого підходу позитивний розвиток культури збігається з розвитком особистості і дає підставу для розгляду різних аспектів поняття культури як джерела для пошуку передумов розвитку особистості учня. З позицій системного підходу особистість є складною відкритою системою, що взаємодіє з суспільством. Розділення культури на два глобальні поняття: культура суспільства і культура особи – є умовним, що дозволяє продемонструвати складність феномену культури, а також на основі системного підходу обґрунтувати взаємозалежність і взаємовплив культури суспільства і культури особистості.

Розглянемо прояв культури в навчальному процесі. Це і все різноманіття прояву культури як продукту виховання в культурних традиціях суспільства, це і культура економічна, це і культура здорового способу життя, яка необхідна сучасній людині, а також культура, інтелектуальна як основа і результат розвитку інтелекту людини, і багато інших видів прояву загальнолюдської культури (Т. Давиденко).

Інтелектуальна культура як частина загальнолюдської культури, може розглядатися не тільки як педагогічний, але і як психологічний феномен.

Розвиток інтелекту підпорядковується одним і тим же законам у всіх людей, проте наявні деякі характерні особливості його розвитку, зумовлені конкретними соціокультурними умовами життя людини. Стадії розвитку інтелекту визначаються не хронологічним віком, а особливостями умов життя і діяльності дітей, специфікою організації навчального процесу.

Інтелект визначається як активний процес установалення відносин між явищами зовнішнього світу. З погляду Піаже, дитина є біологічною істотою, вимушеною поступово адаптуватися до навколишнього його суспільного середовища, де повна соціалізація відбувається лише до підліткового віку. Розвиток інтелекту відбувається відповідно до етапів (від сенсорно-моторного до понятійного інтелекту).

За уявленням сучасних учених інтенсивний розвиток інтелекту відбувається на ранніх етапах життя людини, а саме: «до шести років цей розвиток здійснюється більш ніж на третину, до восьми – наполовину, а до дванадцяти років на три чверті» (Н. Лейтес). Інтелект учня (як система розумових здібностей) відображається в інтелектуальних уміннях, які можна спостерігати в навчальній діяльності (Л. Терентьева). Відзначимо, що інтелектуальні уміння ґрунтуються на спеціальних розумових операціях. Процес мислення є сукупністю різних операцій. Найважливішими поміж них є аналіз, синтез, узагальнення, класифікація, систематизація й ін. Численні спостереження педагогів, дослідження психологів переконливо показали, що дитина, яка не вміє вчитися, не оволоділа прийомами розумової діяльності в початкових класах школи, в середніх класах, звичайно, переходить в розряд неуспішних. Одним із найважливіших напрямів у розв'язанні цього завдання є створення умов, що забезпечують повноцінний розумовий розвиток учнів, пов'язаних із формуванням стійких пізнавальних інтересів, умінь і навичок розумової діяльності, якостей розуму, творчої ініціативи і самостійності у пошуках способів рішення задач.

Висновки. Очевидно, що необхідно враховувати індивідуальні особові характеристики кожного учня. Проте можна стверджувати, що незалежно від того, наскільки обдарована інтелектуально дитина, він має рівну нагоду в розвитку інтелектуальної культури, оскільки культура визначається не стільки спочатку закладеними властивостями особистості, скільки здатністю сприймати вимоги навколишнього світу.

Важливою умовою формування інтелектуальних дій школярів є єдність і узгодженість вимог до поведінки учнів в організації їх навчальної діяльності. Основними вимогами можна назвати, по-перше, чітке усвідомлення учнем алгоритму виконання навчального завдання, по-друге, від учня вимагається самостійне виконання завдання й обов'язкове досягнення мети, по-третє, виконання завдання завжди аналізується й оцінюється самим учнем.

Література

1. Гончаренко С. У. Український педагогічний словник / С. У. Гончаренко. – К. : Лібідь, 1999. – 376 с.
2. Платонов К. К. Краткий словарь системы психологических понятий / К. К. Платонов. – М. : Высшая школа, 1984. – 368 с.
3. Рабунский Е. С. Индивидуальный подход в процессе обучения школьников / Е. С. Рабунский. – М. : Педагогика, 1975. – 184 с.

Стаття надійшла до редакції 22.03.2011 р.